

Memoriaal Edmond Lapon

Vincent Duflou

Deel 3 : DE MUSICUS EDMOND LAPON

Een bijna identiek scenario herhaalde zich al in 1891, toen na het overlijden van Jules DE SWERT het directeurschap van de muziekschool opnieuw vacant werd. Ditmaal moest LAPON het afleggen tegen Léon RINSKOPF. Dit ging opnieuw gepaard met heftige perspolemieken die ditmaal zo'n vijf maanden zouden aanslepen.

Het weekblad *La Feuille d'Ostende*, kwam opnieuw op voor LAPON en nam elke gelegenheid te baat om het liberale Stadsbestuur, dat gesteund werd door het liberale weekblad *L'Echo d'Ostende*, aan te klagen.

La Feuille d'Ostende was heel verwonderd dat er in *L'Echo d'Ostende* een openbare oproep verscheen voor de openstaande betrekking van directeur ten behoeve van onze muziekacademie. Ze verwees hierbij naar de gebeurtenissen van 1888, voor de opvolging van directeur Joseph MICHEL. Het Stadsbestuur verkoos toen Jules DE SWERT boven Edmond LAPON, maar gezien hij nu ook overleden was, vroeg *La Feuille d'Ostende* zich af waarom het Stadsbestuur nog talmde om LAPON als waardige opvolger te benoemen.

Toen de Gemeenteraad in besloten vergadering van 24 april 1891 de Gentenaar Léon RINSKOPF benoemde tot nieuwe directeur, barstte de polemieken pas in alle hevigheid los. De katholieke pers verweet opnieuw het Stadsbestuur dat ze hun eigen stadsgenoot LAPON, van wie de muzikale verdienste door alle conservatoria en academiën werd erkend, verachtte door weerom de voorkeur te geven aan een "vreemdeling".

De pers liet geen enkele gelegenheid onbetuigd om het Stadsbestuur te hekelen of te bekritisieren. Zo werd op 13 mei 1891 in de Brusselse Waux Hall een buitengewoon concert opgevoerd door het voltallig orkest van de Munt onder leiding van de heren DUBOIS en LAPON. De heren MARCHOT (viool), J. JACOB (cello), A. PONCELET, GUIDE, MERCK, MERLOO, allen professoren aan het Brusselse Koninklijk Conservatorium; de heer BERENDES, professor aan de Leuvense Muziekacademie en de heer ZINNEN (trompet) van de Munt, traden die avond op als solisten. *La Feuille d'Ostende* maakte hiervan gebruik om de Oostendse bevolking er op te wijzen dat het voltallig orkest van het grootste theater van België onder leiding stond van Edmond LAPON en dat professoren van het Brusselse Conservatorium zich door hem lieten dirigeren. Dat was de manier waarop Brussel het meesterschap van onze stadsgenoot erkende, terwijl "les génies (?) de l'Hôtel de Ville" van Oostende de mening waren toegedaan dat LAPON niet voldoende bekwaam was om onze kleine academie te leiden. Zoiets was gewoonweg schandelijk.

De liberale pers slikte deze aantijgingen niet en ging op 24 mei 1891 in de tegenaanval. Ze verweet *La Feuille d'Ostende* dat ze zich niet eens de moeite had getroost te onderzoeken wat de ware motieven waren die er toe hadden geleid dat de Gemeenteraad RINSKOPF had verkozen boven LAPON. Het Stadsbestuur heeft nimmer de bedoeling gehad de verdienste van LAPON te loochenen, maar het feit dat LAPON het pianospel niet beheerste en dat dit een conditio sine qua non was, gezien de directeur de hogere pianoklas moest leiden, was de reden waarom LAPON zowel in 1888 als in 1891 niet werd gekozen. *L'Echo d'Ostende* staaft de bewering door te verwijzen naar LAPON's verzoekschrift van 15 maart 1891 :

"M. Lapon, lui-même dans sa demande, a dit et spécifié qu'il
"ne connaissait pas le piano". (34)

De liberale pers besloot dat er dus geen sprake kon zijn van favoritisme, noch van enige onrechtvaardigheid bij de benoeming, daar LAPON, hoe jammer dit ook mocht wezen voor hem, zichzelf de das had omgedaan voor het ambt van directeur met die verklaring.

In een brief van 5 juni 1891 reageerde LAPON met verbittering op de valse beweringen in dit artikel. Hij stuurde zijn brief naar de redactie van *La Feuille d'Ostende* die hem op 7 juni 1891 publiceerde. In zijn brief had hij het ondermeer over het alternatief in verband met het pianospel dat hij had voorgesteld in zijn verzoekschrift van 15 maart 1891 en waarover *L'Echo d'Ostende* met geen woord had gerept. Maar laten wij liever LAPON zelf aan het woord :

Bruxelles, le 5 Juin 1891

Monsieur le Rédacteur,

Le journal "*L'Echo d'Ostende*", dans son article de dimanche 24 Mai, déprécie volontiers, je crois, les capacités d'un enfant de la ville d'Ostende.

Cette feuille prétend, que je m'étais reconnu incapable de donner le cours de piano, un signalant dans ma requête de 15 Mars dernier, que je ne pouvais enseigner cet instrument.

Ayant eu le malheur de perdre ma femme depuis, permettez moi de vous communiquer le passage de ma requête relatif à la question du piano :

"Ma femme, une des élèves les plus distinguées du célèbre
"pianiste Brassin, qui est reconnue du reste comme un
"professeur expérimenté à Bruxelles, donnerait le cours de
"piano d'une manière remarquable et à la complète
"satisfaction de la commission de l'académie.
"Elle professe depuis de longues années et a formé elle-même
"de brillants élèves, nous pourrions donc conjointements
"travailler au progrès de l'enseignement musical de la ville
"d'Ostende".

En insistant ainsi sur les capacités de ma femme, c'était dans le but de pouvoir m'occuper d'avantage d'autres branches à enseigner dans l'académie de musique.

Me juger incapable, serait par trop de mépris pour moi-même.

Je connais assez Monsieur Rinskopf pour avoir eu l'occasion de juger de ses capacités; quant à sa valeur au piano, je suis persuadé que nos connaissances se valent.

Il est hors de doute que, depuis des années, le temps m'a permis de me perfectionner dans cet instrument.

J'ajouterai encore comme preuve, qu'il ne me manque pas d'élèves de piano et surtout de musique de chambre avec piano et violon; les résultats obtenus me font le plus grand honneur, donnant ce genre d'enseignement dans les plus grandes familles.

Du reste, celui qui ne connaît pas le piano ne saurait donner des leçons de musique classique, ni faire des observations instructives à des élèves demoiselles déjà de force très sérieuse. Aussi, ce genre d'enseignement m'occupe journellement pendant plusieurs heures.

Il y a deux ans, on a nommé M. De Swert qui jouait fort peu de piano; pourtant ces Messieurs du comité administratif de l'académie jugèrent-ils alors qu'il ne fallait pas être grand virtuose au piano pour l'enseigner.

Pourquoi maintenant ont-ils écarté un enfant d'Ostende ?

Serait-ce une honte d'être le fils d'un pauvre pêcheur, et me reprocherait-on mon origine ? Dans ce cas, les prétextes sont faits pour s'en servir et il était aisé de briser toutes mes espérances.

Monsieur Gevaert ne partage pas du tout l'avis du conseil communal.

L'éminent et savant Directeur du conservatoire royal de Bruxelles n'a pas su cacher son étonnement, en apprenant la façon d'agir envers un des ses meilleurs élèves qu'il estime beaucoup.

Le choix d'un enfant d'Ostende, comme second chef d'orchestre aux grands concerts du Waux Hall, au Parc, à Bruxelles, donnés par l'orchestre du théâtre royal de la Monnaie, doit faire honneur, je crois, à ma ville natale. Ceci prouve suffisamment mes aptitudes et connaissances musicales connues de tout le monde.

Je serais pas trop long en relatant d'autres détails; en rompant le silence, je pose un acte de franchise en répondant aux allégations erronées de "L'Echo d'Ostende", car j'ose croire que l'enfant de ses oeuvres a aussi le droit de parler.

Je vous serais donc bien obligé, Monsieur le Rédacteur, si vous vouliez insérer cette lettre dans votre prochain numéro.

Je vous présente, entretemps, l'assurance de ma considération distinguée.

Edmond Lapon.

De katholieke pers bleef de zaak LAPON verder aanklagen. In hun nummer van 14 juni 1891 schreef ze dat de gemeenteraadsleden met opzet de conditio sine qua non van een goed pianospel hadden opgenomen ten einde over een voorwendsel te beschikken om LAPON te elimineren als kandidaat-directeur. Ook zijn bescheiden afkomst, als zoon van een visser, was volgens de krant één van de redenen om de componist te weren, terwijl dat juist tot eer strekt van Edmond LAPON. Veel beroemdheden konden bogen op hun voorname afkomst of familiebezit. LAPON echter niet, hij wist zich te bevestigen in het wereldje van beroemdheden uitsluitend door zijn genie, talent en werkiijver. Trouwens La Feuille d'Ostende wees erop dat het goed was eerst in eigen boezem te kijken, daar meer dan één raadslid zelfs niet eens afstamde van een fatsoenlijke vissersfamilie, maar van gewoon dienstpersoneel. En nu zijn het juist die mensen die het genie en talent van onze stadsgenoot miskennen.

Amper vier dagen later, op 18 juni 1891, moet raadslid MICHENS het ontgelden. La Feuille d'Ostende vond het pijnlijk te moeten vaststellen dat MICHENS met geen woord repte over de onaanvaardbare benoemingsprocedure gevoerd door die "kliek", terwijl hij ooit volgende bemoedigende woorden uitsprak toen LAPON in 1887 laureaat werd van de "Prix de Rome" :

**"Le succès brillant obtenu par M. Lapon est de nature à
"encourager les jeunes concitoyens qui voudraient embrasser
"la carrière artistique". (35)**

Op 9 juli 1891 komt La Feuille d'Ostende voor een laatste maal terug op de zaak LAPON naar aanleiding van het optreden van RINSKOPF als assistent-orkestleider. Dat was blijkbaar een nieuw gegeven en tevens een bewijs - althans voor die krant - dat die noodzakelijke kennis van het pianospel larie was en enkel werd opgelegd om de Gentenaar te favoriseren. LAPON werd niet benoemd omdat hij zogezegd het pianospel niet beheerste, terwijl RINSKOPF wel benoemd werd echter niet voor zijn pianospel maar in eerste instantie als orkestleider, terwijl LAPON hem op gebied van orkestleiding ver overtrof.

Wat moeten en kunnen wij nu uiteindelijk opmaken uit die perspolemieken van 1888 en 1891 ?

Ik meen met zekerheid te mogen stellen dat er eigenlijk door niemand werd getwijfeld aan de werkiijver, wilskracht en musicale virtuositeit van Edmond LAPON, maar dat hij niet door iedereen, in casu het liberale Stadsbestuur, geliefd was, in die zin dat er een te grote kloof was tussen zijn herkomst en het milieu waar hij zich als directeur en orkestleider van het Kursaal moest begeven. Als volksjongen wist hij zich wellicht

onvoldoende te integreren in de toenmalige wereld van de Oostendse bourgeoisie. Op de vraag of dat bewust of onbewust was, blijf ik het antwoord schuldig want ik beschik over te weinig gegevens om de persoon LAPON te typeren. Verder onderzoek zou hierop een antwoord kunnen geven. Edmond LAPON paste wellicht niet in die hogere, mondaine kringen van de Koningin der Badsteden. Presence werd toen minstens even belangrijk geacht als de artistieke verworvenheid en zij die in 1888 en 1891 meedongen voor het ambt van directeur/orkestleider moeten een veel betere presence hebben gehad dan onze vissersjongen.

Het lang aanslepen van deze pennetwist, meen ik, mag worden ingebracht als argument dat de katholieke pers het eerlijk meende met LAPON, alhoewel het politiek aspect zeker niet uit het oog mag worden verloren. Ongetwijfeld heeft de katholieke pers dit voorval met beide handen gretig aangepakt om het liberale beleid van onze Stad Oostende aan te klagen. Maar indien dit niet gepaard ging met een zekere oprechtheid ten aanzien van de componist, denk ik niet dat de pers gedurende bijna vijf maanden op dat been zou knauwen.

Hoe dan ook die aanslepende pennetwist veranderde niets aan de situatie want LAPON werd nooit directeur van onze Muziek-academie. Die miskenningen maakten van LAPON enigszins een verbitterd man.

Door toedoen van de heer GEVAERT, directeur van het Brusselse Koninklijk Conservatorium, werd LAPON er leraar. Hij verzorgde er de hogere studierichting, waar hij de leerlingen verder voorbereidde en bekwaamde voor een latere carrière bij het symfonisch orkest of het orkest van de opera.

Diepgaande studie van de harmonieleer met passende toepassingen; analyse van moeilijke fragmenten uit opera's en symfonische werken en muzikale geluidsleer werd er door onze volksjongen gedoceerd.

Uit volgende passage :

"... la commission administrative de l'établissement en
"créant cette classe visait comme titulaire Monsieur Lapon,
"estimant qu'on ne pouvait faire un choix plus précieux,
"qu'en la personne de notre honorable concitoyen, dont
"les connaissances musicales étaient supérieurement
"reconnues". (36)

is het niet duidelijk op te maken of de directie van het Brussels conservatorium die hogere klas nu speciaal heeft opgericht voor Edmond LAPON, als een soort compensatie voor zijn opgelopen ontgoochelingen in Oostende of als ze werd opgericht los van dit gebeuren. Dat eerste sluit ik niet uit daar hij blijkbaar goede relaties onderhield met directeur GEVAERT.

Wat de juiste toedracht nu ook moge geweest zijn, het feit dat onze stadsgenoot de leerlingen uit de hogere klas onderrichtte, bewijst nogmaals dat hij een zeer begaafd musicus was.

Tevens was LAPON ook dirigent van het orkest van het gekende Brusselse etablissement Waux-Hall, en doceerde hij ook aan het Conservatorium van Gent.

Edmond LAPON overleed rond 19 oktober 1901 (37) in een niet nader bepaalde krankzinnigeninrichting ergens in Vlaanderen. Hij was amper 43 jaar oud.

Sedert enkele jaren vertoonde de toondichter reeds duidelijke symptomen van grootheidswaan. Zo beweerde hij van zichzelf dat hij veel knapper was dan de meeste grote musici. Ooit kocht hij in Brussel eens voor enkele honderden franken diverse koopwaar, waarbij hij zich liet doorgaan voor een miljonair. Zijn ziekte nam steeds maar ergere vormen aan tot hij plots werd getroffen door een totale verstandsverbijstering. Eind 1900 ofwel begin 1901 (38) werd hij opgenomen in een krankzinnigeninstelling, waar hij zou verblijven tot aan zijn dood.

Daags vóór zijn overlijden kreeg Edmond LAPON nog bezoek van twee oud collega's van het Conservatorium. Zij getuigden :

**"Il marchait à grands pas dans le jardin et son exaltation
"côtoyait la fureur". (39)**

De volgende morgen trof men Edmond LAPON levenloos aan in zijn bed. Hij overleed aan een hersenbloeding.

Prompt raakte Edmond LAPON's muziek in de vergeethoek. Met de oprichting van het "LAPON-herdenkingscomité" kwam de musicus en zijn oeuvre opnieuw even kortstondig in de belangstelling.

In 1922 besliste het Stadsbestuur om een straat, gelegen nabij Petit Paris, naar hem te noemen. De Renbaanlaan, een straat daterend van 1888, werd omgedoopt tot Edmond Laponstraat.

(34) Uit L'Echo d'Ostende, jg. 27, nr. 42, 24.05.1891, pag. 1.

(35) Uit Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, nr. 21, 20.09.1887, pag. 259.

(36) Uit La Feuille d'Ostende, jg. 77, nr. 8206, 19.09.1895, pag. 2

(37) In De Zeewacht, jg. 33, nr. 38, 17.09.1927, pag. 1 wordt verkeerdelijk 26 juli 1901 als sterfdatum opgegeven.

(38) Voortgaande op de persberichten vermoed ik dat de componist waarschijnlijk in de loop van de eerste week van Januari 1901 werd opgenomen.

(39) Uit L'Echo d'Ostende, jg. 38, nr. 118, 20.10.1901, pag. 3.

BIBLIOGRAFISCHE BRONNEN :

- Archief stedelijke groendienst.
- Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, Mémoire Historique, nr. 10, 08.11.1875, pag. 70 (agendapunt 11).
- Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, Mémoire Historique, nr. 8, 18.04.1876, pag. 48 (art. 124).
- Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, Mémoire Historique, nr. 6, 15.05.1877, pag. 70 (art. 124).
- Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, Mémoire Historique, nr. 13, 18.10.1878, pag. 95 (art. 135).
- Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, Mémoire Historique, nr. 7, 11.06.1879, pag. 88 (art. 132).
- Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, Mémoire Historique, nr. 6, 05.05.1880, pag. 60 (art. 135).
- Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, nr. 21, 20.09.1887, pag. 259.
- Bulletin Communal de la Ville d'Ostende, nr. 23, 20.11.1888, pag. 392-394.
- De Duinengalm, jg. 45, nr. 45, 05.11.1920, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 45, nr. 46, 12.11.1920, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 45, nr. 48, 26.11.1920, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 45, nr. 53, 31.12.1920, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 46, nr. 2, 21.01.1921, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 46, nr. 4, 28.01.1921, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 46, nr. 6, 11.02.1921, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 46, nr. 14, 08.04.1921, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 46, nr. 16, 22.04.1921, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 46, nr. 32, 12.08.1921, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 48, nr. 27, 07.07.1922, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 48, nr. 28, 14.07.1922, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 48, nr. 40, 06.10.1922, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 48, nr. 43, 27.10.1922, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 48, nr. 45, 10.11.1922, pag. 2.
- De Duinengalm, jg. 48, nr. 48, 01.12.1922, pag. 1.
- De Duinengalm, jg. 48, nr. 51, 22.12.1922, pag. 2.
- De Zeewacht, jg. 28, nr. 48, 02.12.1922, pag. 1.
- De Zeewacht, jg. 33, nr. 19, 07.05.1927, pag. 2.
- De Zeewacht, jg. 33, nr. 24, 11.06.1927, pag. 2.
- De Zeewacht, jg. 33, nr. 33, 13.08.1927, pag. 2.
- De Zeewacht, jg. 33, nr. 36, 03.09.1927, pag. 1.
- De Zeewacht, jg. 33, nr. 37, 10.09.1927, pag. 3.
- De Zeewacht, jg. 33, nr. 38, 17.09.1927, pag. 1.
- De Zeewacht, jg. 33, nr. 39, 24.09.1927, pag. 1.
- De Zeewacht, jg. 44, nr. 49, 03.12.1938, pag. 11.
- HOSTYN, Norbert, Oostendse muziekgeschiedenis XXI, in De Plate, jg. 11, nr. 10, 1982, pag. 161-162.
- HOSTYN, Norbert, Monumenten, beelden en gedenkplaten te Oostende XVII: her memoriaal Lapon in het Muziekconservatorium - Romestraat, in De Plate, jg. 13, nr. 14, 1984, pag. 88.
- HOSTYN, Norbert, Beeldhouwer Oscar De Clerck 1892-1968. Kunstschilder Jan De Clerck 1881-1962. tentoonstellingscatalogus 1992.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 37, 08.05.1927, pag. 2.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 47, 12.05.1927, pag. 2.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 65, 13.08.1927, pag. 4.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 66, 16.08.1927, pag. 2.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 69, 27.08.1927, pag. 2.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 72, 06.06.1927, pag. 2.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 75, 17.09.1927, pag. 2 en 3.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 76, 20.09.1927, pag. 1.
- Journal de la Côte, jg. 2, nr. 77, 24.09.1927, pag. 2.
- KLAUSING, Jef, Het groot Oostendsch Liedboek; liedjes en deuntjes van, uit en over Oostende, Aartrijke, 1991, pag. 527-528.
- La Feuille d'Ostende, jg. 70, nr. 5771, 22.07.1888, pag. 3.
- La Feuille d'Ostende, jg. 70, nr. 5780, 23.09.1888, pag. 1.
- La Feuille d'Ostende, jg. 70, nr. 5787, 11.11.1888, pag. 2.
- La Feuille d'Ostende, jg. 70, nr. 5789, 25.11.1888, pag. 2.
- La Feuille d'Ostende, jg. 70, nr. 5790, 02.12.1888, pag. 1-2.
- La Feuille d'Ostende, jg. 72, nr. 5881, 17.08.1890, pag. 2.
- La Feuille d'Ostende, jg. 73, nr. 5942, 26.03.1891, pag. 2.
- La Feuille d'Ostende, jg. 73, nr. 5953, 03.05.1891, pag. 1-2.
- La Feuille d'Ostende, jg. 73, nr. 5957, 17.05.1891, pag. 1.
- La Feuille d'Ostende, jg. 73, nr. 5963, 07.06.1891, pag. 2.
- La Feuille d'Ostende, jg. 73, nr. 5965, 14.06.1891, pag. 2.
- La Feuille d'Ostende, jg. 73, nr. 5966, 18.06.1891, pag. 1.
- La Feuille d'Ostende, jg. 73, nr. 5972, 09.07.1891, pag. 1.
- La Feuille d'Ostende, jg. 77, nr. 8206, 19.09.1895, pag. 2.
- La Saison d'Ostende, jg. 11, nr. 14, 22.07.1888, pag. 1-2.
- La Saison d'Ostende, jg. 11, nr. 15, 24.07.1888, pag. 1.
- Le Carillon, jg. 6, nr. 158, 19-20.10.1901, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 25, nr. 88, 03.11.1920, pag. 3.
- Le Carillon, jg. 25, nr. 89, 07.11.1920, pag. 3.
- Le Carillon, jg. 25, nr. 91, 14.11.1920, pag. 3.
- Le Carillon, jg. 25, nr. 92, 17.11.1920, pag. 3.
- Le Carillon, jg. 25, nr. 94, 24.11.1920, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 25, nr. 95, 28.11.1920, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 25, nr. 96, 01.12.1920, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 26, nr. 28, 06.04.1921, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 26, nr. 31, 13.04.1921, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 26, nr. 32, 17.04.1921, pag. 3.
- Le Carillon, jg. 26, nr. 34, 20.04.1921, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 26, nr. 54, 25.06.1921, pag. 4.
- Le Carillon, jg. 26, nr. 55, 29.06.1921, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 26, nr. 67, 10.08.1921, pag. 4.
- Le Carillon, jg. 26, nr. 108, 31.12.1921, pag. 4.
- Le Carillon, jg. 28, nr. 12, 10.02.1923, pag. 3.
- Le Carillon, jg. 28, nr. 47, 13.06.1923, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 28, nr. 113, 21.12.1923, pag. 3.
- Le Carillon, jg. 30, nr. 22, 26.01.1925, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 30, nr. 46, 23.02.1925, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 30, nr. 68, 20.03.1925, pag. 2.
- Le Carillon, jg. 30, nr. 82, 06.04.1925, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 14, nr. 1463, 24.10.1878, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 23, nr. 74, 15.09.1887, pag. 3.
- L'Echo d'Ostende, jg. 23, nr. 75, 18.09.1887, pag. 3.
- L'Echo d'Ostende, jg. 23, nr. 77, 25.09.1887, pag. 1.
- L'Echo d'Ostende, jg. 24, nr. 56, 22.07.1888, pag. 2-3.
- L'Echo d'Ostende, jg. 24, nr. 57, 26.07.1888, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 24, nr. 58, 29.07.1888, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 24, nr. 91, 25.11.1888, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 27, nr. 42, 24.05.1891, pag. 1.
- L'Echo d'Ostende, jg. 38, nr. 4, 10.01.1901, pag. 3.
- L'Echo d'Ostende, jg. 38, nr. 118, 20.10.1901, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 59, nr. 50, 6-7.11.1920, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 59, nr. 52, 20-21.11.1920, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 60, nr. 4, 22-23.01.1921, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 61, nr. 91, 25.11.1922, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 64, nr. 8, 28.01.1925, pag. 4.
- L'Echo d'Ostende, jg. 64, nr. 15, 21.02.1925, pag. 4.
- L'Echo d'Ostende, jg. 64, nr. 24, 25.03.1925, pag. 3.
- L'Echo d'Ostende, jg. 64, nr. 28, 08.04.1925, pag. 4.
- L'Echo d'Ostende, jg. 66, nr. 47, 11.06.1929, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 66, nr. 65, 13.08.1927, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 66, nr. 71, 07.09.1927, pag. 2.
- L'Echo d'Ostende, jg. 66, nr. 55, 21.07.1927, pag. 1.
- LOONTIENS, Carlo, Guide du touriste. Ostende monumentale et pittoresque. Les monuments et les édifices remarquables d'Ostende ainsi que de l'arrondissement, Tome 1, Oostende, z.j., pag. 244-245.
- Table décennale des actes de naissance de la commune d'Ostende de 1er janvier 1851 au 31 décembre 1860.
- VAN BRANTEGHEM, Luc, Eeuwfeest van het Conservatorium van Oostende. Muziekfestival en internationale wedstrijd voor zang en klavier. 13-28 augustus 1949. (programmaboekje)
- VILAIN, Omer, Langs de Oostendse kateien, Oostende, 1974, pag.25.

